

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Β΄. - ΤΕΥΧΟΣ ΙΒ΄.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1880

Οὐκ ἔστι περὶ θεοῦ ἢ θεοτέρου ἀνθρώπου
βουλευσάμενος ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οικειῶν. (Πλάτ. Θεαγης.)



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1880

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Β΄.

31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1879

ΤΕΥΧΟΣ Α΄.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΚΑΙ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ.

(Ὅρα συνέχ. τόμ. Α΄ σ. 498).

Τὰς τοιαύτας σκέψεις μόνον ἀληθῶς ἐλευθέρᾳ κοινωνίᾳ δύναται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ. Εἶδομεν τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν τισὶ περιόδοις τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Ἀθῆναι, Φλωρεντία δὲν εἶναι ἀναμφιβόλως μοναδικά, ἀλλ' ἐξοχα παραδείγματα καθολικῆς ἀναπτύξεως τῶν πολιτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν καθόλου αὐτῶν πολιτισμόν. Καὶ σήμερον δὲ ἐν Ἀμερικῇ, τῇ κατ' ἐξοχὴν ἐλευθέρᾳ ταύτῃ πολιτείᾳ, κατανοεῖται κατὰ πρῶτον ὅτι ἡ καθολικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι τὸ ὑπέρτατον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς χειραφεσίας συμφέρον. Ἡ ἀπέραντος αὐτῶν χώρα εἶναι εὐρὸ σχολεῖον διδασκαλίας. «Καθ' ὅσον ἡ ἐλευθερία ἐκρατύνητο, λέγει ὁ *Laboulaye*, κατενόησαν ὅτι ἡ ἀνατροφή τοῦ λαοῦ δὲν ἐνδιαφέρει μόνον τὸν πιστόν· εἶδον, ἠσθάνθησαν ὅτι τοῦτο ἦτο ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου διὰ τὴν πολιτείαν· δημοκρατία ἀμαθῆς εἶναι καταδικασμένη δημοκρατία». ¹

¹ L'instruction publique e.t.c. Ἐκ τῆς αὐτῆς περὶ δημοτικῆς παιδείσεως καὶ καθολικῆς ψηφοφορίας διατριβῆς τοῦ φιλανθρώπου συγγραφέως ἀντι-

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ Ἀμερική, ἡ εὐρύτερον πασῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν κεκτημένη σύστημα δημοτικῆς παιδείσεως, νεαρὰ ἐν τούτοις εἰσέτι ἐν τῷ βίῳ τοῦ πολιτισμοῦ χώρα, δὲν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ πνεύματα πρώτης τάξεως, ἀστέρως διαρκοῦς λαμπρότητος ἐν τῷ πανθέῳ τῆς ἱστορίας. ἀλλ' ἐὰν παραβάλωμεν τοὺς συγχρόνους ἄνδρας καὶ τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης, θέλομεν παρατηρήσει ὅτι ἡ πρώτη κατ' οὐδὲν ὑστερεῖ τῆς δευτέρας, ἐν δὲ τῇ καλλιέργειᾳ καὶ τῇ ἐφαρμογῇ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἡ Ἀμερική παρήγαγε θαύματα ἐπιτυχίας. Ἄγνοῶ ἂν ἡ κατ' ἐξοχὴν θετικὴ τάσις τοῦ ἀμερικανικοῦ πολιτισμοῦ δύναται νὰ παραγάγῃ σήμερον ἢ ἐν τῷ μέλλοντι Φειδίαν τινὰ ἢ Δάντην, Μιχαήλ Ἄγγελον ἢ Σεξπῆρον, Σπινόζαν ἢ Γκαίτην, προσωπικότητας, αἵτινες δυσκόλως θέλουσιν γεννηθῆ ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν πραγματικῶν τάσεων τοῦ καθ' ἡμᾶς θετικοῦ αἰῶνος, ἀλλ' ὁ πολιτισμὸς εἶναι οἶονεὶ διπρόσωπος Ἴανός, ἔχων τὴν ἰδεώδη καὶ τὴν θετικὴν αὐτοῦ ὄψιν, τὴν ποίησιν καὶ τὴν πραγματικότητα. Καὶ ἂν ἡ Ἀμερική, εἰ καὶ πατρὶς εὐγενοῦς παιδείσεως καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, δὲν κατῴρθωσε νὰ παραγάγῃ ἕνια τῶν πνευμάτων ἐκείνων, ἅτινα εἶναι κόσμος ἅμα καὶ ἐντρύφημα τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν, οἱ θρίαμβοι, οὗς κατήγαγεν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις, δι' ὧν ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου ἐπροίκισε τὴν ἐπιστήμην, ἐξασφαλίζουσι δι' αὐτὴν μίαν τῶν ὠραιωτάτων σελίδων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὁ κύριος Ῥενὰν θρηνεῖ που, ὅτι ἡ μεγάλη τῆς Ἀμερικῆς δημοκρατία, ἥτις στερεῖται ἐξόχων ποιητῶν

γράφω καὶ τὰ ἐπόμενα : « Ἐν Μασσαχουσέτῃ ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀντιμισθίας τοῦ διδασκάλου (μὴ συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ οἰκήματος) εἶναι 47 δολλάρια (225 φράγκα) κατὰ μῆνα, τῆς δὲ διδασκαλίσσης 20 δολλάρια, ἤτοι 100 φράγκα. Ἐν Κοννεκτιτούτῃ δίδεται μισθὸς εἰς μὲν τὸν διδάσκαλον 30 δολλάρια ἢ 150 φρ. κατὰ μῆνα, εἰς δὲ τὴν διδασκάλισσαν 16 δολλάρια ἢ 80 φράγκα. Διὰ τῆς τιμῆς δὲ ταύτης εὐρίσκονται ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ ἠθικοί, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν λεπτοτάτην τῶν κοινωνικῶν ἀποστολῶν. . . . Ἐν τῇ Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἐχούσῃ πληθυσμὸν (ἐν ἔτει 1859) ὑπερβαίνοντα τὰ τρία ἑκατομμύρια, ὁ σχολειακὸς προϋπολογισμὸς εἶναι δολλάρια 3,413,109, λαμβάνουσι δὲ οἱ διδάσκαλοι πλείονα τῶν δύο ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἤτοι πλείονα τῶν δέκα ἑκατομμυρίων φράγκων. Ἀνάλογος δὲ εἶναι ἡ δαπάνη καὶ ἐν ταῖς πολιτεῖαις τῆς Νέας Ἀγγλίας. . . Ὅποια διαφορὰ μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Ἑλλάδος, κυβερνωμένης ὑπὸ τῆς ἀπολύτου καθολικῆς ψηφοφορίας κατὰ τὰς δύο ταύτας τελευταίας δεκαετηρίδας! . . Κατὰ τὸν αὐτὸν L a b o u r i a y e, ἐν ταῖς πλείσταις τῆς Ἀμερικῆς πολιτεῖαις ὁ προϋπολογισμὸς τῆς δημοτικῆς παιδείσεως ἀναλογεῖ κατὰ μέσον ὅρον εἰς φράγκα 5 καὶ 35 ἑκατοστὰ κατὰ κάτοικον, ἐνῶ ἐν Ἑλλάδι ἀναλογεῖ εἰς λεπτὰ 86 !

καὶ καλλιτεχνῶν, οὐδὲν μέγα παρήγαγεν εἰσέτι διὰ τὸν πολιτισμόν, καὶ εἶναι μὴδὲν ἀπέναντι μιᾶς ἀκτίνος τῆς ἀτελευτήτου ἐκείνης δόξης, δι' ἧς λάμπει ἐν Ἰταλίᾳ πόλις τις δευτέρας ἢ τρίτης τάξεως, ἡ Φλωρεντία, ἡ Πίζα, ἡ Σιέννα, ἡ Περουγία.¹ Ἄλλ' αἱ ἐργασίαι καὶ αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Φούλτωνος, τοῦ Ἐδισσῶνος καὶ τοσοῦτων ἄλλων ἡρώων ἐν ταῖς θετικαῖς ἐπιστήμασι, ὡς παράδοξον πῶς ἀγνοεῖ ἡ ὑποτιμᾶ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἐμβριθῆς φιλόσοφος, μεθ' ὅλην τὴν τιμὴν, ἣν ἐξέφρασεν ἀλλαχοῦ² διὰ τὴν σημασίαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ, δύνανται μεθ' ἴσης λαμπρότητος νὰ περιβάλωσιν ἐπίσης τὸ στέμμα ἐνὸς πολιτισμοῦ, μεθ' ὅσης περιβάλλουσιν αὐτὸ ὁ ποιητὴς τῆς *Θείας Κωμωδίας* ἢ ὁ καλλιτέχνης τῆς Μητροπόλεως τῆς Σιένης. Ἡ δὲ ἐφεύρεσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός ἐπὶ παραδείγματι καὶ ὁ δι' αὐτοῦ φωτισμὸς τῶν πόλεων, ἐκτὸς τῆς ὠφελείας αὐτοῦ καὶ τῆς χρησιμότητος, παρέχει ἐπίσης λαμπρὸν θέαμα εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅσον καὶ ἡ *Παρθένος* τοῦ Ῥαφαήλου ἢ αἱ γιγαντιαῖαι συλλήψεις τοῦ Βραμάντου καὶ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου.

Δ'.

Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἀξιοῖ ἑαυτὴν ὡς τὴν ὑπερτάτην ἔκφρασιν τῆς δημοκρατικῆς τῶν νεωτέρων λαῶν συνειδήσεως, ὡς τὴν ἀπόλυτον κυβερνήσιν τοῦ τόπου διὰ τοῦ τόπου. Ἄν δὲ ὕψιστον τῆς ἐπιστήμης ζήτημα εἶναι τὸ πολιτικόν, τὸ ζήτημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, δι' οὗ αὕτη τοσοῦτον δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν τυχῶν καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πολιτείας, εἶναι ἐν τῶν ζωτικωτάτων ζητημάτων τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Δεσπόζουσα σήμερον ἐν τισι χώραις τῆς Εὐρώπης, φαίνεται ὅτι συνωδᾷ πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μέλλει νὰ κατακτήσῃ καὶ νὰ εἰσέλθῃ τοῦ χρόνου προϊόντος εἰς τὸν δημόσιον βίον καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

Ὅποσα ζητήματα ἐν τούτοις, ὁποῖαι ἀμφιβολίαι, ὁποῖαι ἐλπίδες καὶ φόβοι ἐμπεριλαμβάνονται ἐν τῷ δεινῷ τούτῳ ζητήματι, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τινος χρόνου κατέστη τὸ ἀντικείμενον τῶν ἀνησυχιῶν τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης ἐν Εὐρώπῃ, ὀφείλει δὲ νὰ ἐπασχολήσῃ τὰς σκέψεις καὶ τὴν ἔρευναν παντὸς ἐν Ἑλλάδι πολιτευομένου ἢ πολίτου! Ποῦ ἄγει τὴν κοινωνίαν ἡ νέα αὕτη ἀρχή, ἡ ἀξιούσα νὰ διευθύνῃ κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἰδιο-

¹ Ἐν τῇ *Revue des deux Mondes*.

² *Dialogues et fragments philosophiques.—Les Sciences de la nature et les Sciences Historiques.*

τροπίας αὐτῆς τὸν κοινωνικὸν διάκοσμον; πρὸς τὸν ἀνώτατον πολιτισμόν; πρὸς τὴν βαρβαρότητα καὶ τὴν πτώσιν, ὡς ἀξιοῦσιν οἱ πολέμιοι αὐτῆς; δεινὰ ζητήματα ἐπασχολοῦντα τὸν Οἰδίποδα τῆς ἐπισημῆς, καὶ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μελετηθῶσιν ἐγκαίρως πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἡ κρίσις καὶ ὁ κίνδυνος.

Ποῖος εἶναι ἐν γένει ὁ σκοπὸς τῆς κοινωνίας; ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ προσωπικότητος, ἡ ἐξέγερσις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, ἡ κοινὴ καὶ ἀμοιβαία συνεργασία τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ μεγάλῳ ἀγῶνι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου. Ἡ ἀνατροπὴ εἶναι ἐλευθερία, εἶπεν ἐν ὀλίγαις λέξεσι πολλὴν ἀλήθειαν ὁ Βολταῖρος· λοιπὸν ἡ κοινωνία, ἀνατρεφομένη μόνον καὶ διαπαιδαγωγουμένη, καθίσταται ἐλευθέρᾳ κατ' ἐξοχὴν, λαμβάνουσα πλήρη ἐαυτῆς συνείδησιν, δυναμένη νὰ ποιῇ χρῆσιν τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτῆς δυνάμεων ἐλευθέρως χάριν τοῦ σκοποῦ, ὃν προτίθεται· τὸναντίον δὲ ἡ ἀμάθεια εἶναι ὁ μέγιστος τῶν κινδύνων, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὀφείλει νὰ ἀγωνισθῇ ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ πῶς θέλει κατορθωθῆ τοῦτο; Ἡ πολιτεία, ἥτις εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐκπροσώπησις τῆς ἠθικότητος ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, ὀφείλει νὰ ᾔηται γνησία καὶ ἀληθῆς ἔκφρασις τῆς καθόλου ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς συνειδήσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ. Ἡ δὲ κυβέρνησις, δι' ἧς ἐκπροσωπεῖται ἡ πολιτεία, ὀφείλει νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, τότε δὲ εἶναι ἐπαρκῆς, ὅταν ἐκπροσωπῇ καὶ ἱκανοποιῇ τὴν ὑπερτάτην ἀνάπτυξιν αὐτῆς· ἄλλως εἶναι τυραννία. Γνωρίζομεν δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἡ τυραννία παρίσταται ὑπὸ ποικίλους τύπους ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν, καὶ πολλάκις ὑπὸ τοὺς μᾶλλον ἐλευθέρους φαινομένους. Γυφόντι· ἀσυνείδητος, αὐθάδης αὐθεντεία τοῦ ἐνὸς ἢ τῶν πολλῶν εἶναι δεσποτισμὸς, ἔχων τὴν αὐτὴν φύσιν καὶ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα· καὶ ὁ μὲν δεσποτισμὸς τοῦ ἐνὸς δύναται τοῦλάχιστον νὰ ἔχη ὄρια ἐν τῇ ἀντιστάσει τῶν πολλῶν, ψηλαφητὸς ὢν καὶ δυνάμενος νὰ ὑπαχθῇ εἰς εὐθύνην· ἀλλ' ἡ τυραννία τοῦ πλήθους, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, οὐδὲν ἀναγνωρίζει δίκαιον, οὐδένα χαλινόν, ἐκ δὲ τῆς συστάσεως αὐτῆς εἰς οὐδεμίαν ὑπαγομένην εὐθύνην, παρασύρει ἐπὶ τέλους τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν κατάρπτωσιν, εἰς τὴν καταστροφὴν.

Ἀφοῦ ἡ κυβέρνησις ἐν δημοκρατικῇ κοινωνίᾳ ἀπορρέει ἀπὸ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς πλειονοψηφίας, πρέπει ἡ κυβέρνησις αὕτη νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἐν συνόλῳ πεφωτισμένην βούλησιν αὐτῆς· ἡ ἐκλογὴ ἄρα πρέπει νὰ τελεῖται μετὰ λόγου, οὐχὶ δὲ εἰκῆ καὶ αὐθαιρέτως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν στιγμιαίων ἰδιοτροπιῶν μιᾶς ἐκάστοτε ἀρχῆς παρασυρούσης τὸ δημόσιον πνεῦμα· ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη συνεπῶς ὀφείλει νὰ ἐπι-

στήση τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ δικαίου τῆς ψήφου. Ἡ ψήφος δὲν ἐκφράζει τύχαιόν τι γεγονός· εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἐκφρασις τῆς πολιτικῆς συνειδήσεως τοῦ ἐκλογέως, ἅμεσον ἔχουσα συνέπειαν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως. Πρέπει ὡσαύτως νὰ διατυπωθῇ ἡ ἀκόλουθος παρατήρησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὅτι ἡ ἐπὶ τῆ ἐκλογῇ τοῦ ἀντιπροσώπου διδομένη ψήφος δὲν ἐκφράζει ἀπλῆν μόνον ἐνὸς πολίτου βούλησιν, ἀλλ' εἶναι μῦθρον τι τῆς καθολικῆς ψήφου, τῆς ἀποφαινομένης περὶ τῶν ὑψίστων ζητημάτων τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας· ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ ἐκλογεὺς δὲν ψηφοφορεῖ μόνον καθ' ἑαυτὸν καὶ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τῆς κοινωνικῆς ὁλομελείας. διότι ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους ἀντιπρόσωπος· κατὰ δίκαιον λοιπὸν λόγον πρέπει τὸ ὑπέρτατον τοῦτο δίκαιον νὰ ἐξασκηθῆται πρὸς τὸ καθολικὸν πάντων συμφέρον· ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀλληλεγγύη τυγχάνει τοιαύτη, ὥστε ἡ τυφλοτέρα ψήφος καὶ ἡ μᾶλλον πεφωτισμένη καὶ ἀνεξάρτητος ἔχουσι τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ βαρύτητα ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων, ὥστε ἀρκεῖ ἀσθενὴς μόνον πλειονότης τῆς πρώτης νὰ ἐκμηδενίσῃ τελείως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δευτέρας ἐπὶ βλάβῃ τοῦ σκοποῦ, ὃν προτίθεται ἡ κοινωνία.

Ἐνταῦθα ἔγκεινται οἱ σκόπελοι, ἐνώπιον τῶν ὁποίων συντρίβεται τὸ σκάφος τῆς πολιτείας, παραδιδόμενον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀνέμων, τῶν ἐξερχομένων ἀπὸ τοῦ ἀσχοῦ τοῦ μεγάλου ἐκείνου Αἰόλου τοῦ καλουμένου λαοῦ, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν καθ' ὁλοκληρίαν, ὀφείλομεν τοῦλάχιστον νὰ κανονίσωμεν.

Ἡ ψήφος τοῦ πολίτου δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀπόλυτον δίκαιον, ἀπορρέον ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, εἶναι κατ' ἐξοχὴν πολιτικὴ λειτουργία δυνάμενη νὰ ἐξασκηθῇ ὑπὸ τοῦ πολίτου χάριν τοῦ σκοποῦ τῆς κοινωνίας, τρόπος τις τοῦ δικαίου ἐλέγχου, τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ ἔθνος, ἀσφάλειά τις δὲ διὰ τὴν ὑπαρξίν ἀγαθῆς κυβερνήσεως, ἀποστολὴν ἐχούσης νὰ προστατεύσῃ τὰ ἀτομικὰ δίκαια, ἅτινα οὐδέποτε δύναται νὰ παραβιάσῃ. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ψήφος εἶναι σχετικόν, πολιτικὸν δίκαιον δυνάμενον νὰ διεκδικηθῇ μόνον παρὰ τοῦ ἱκανοῦ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς κοινωνίας.

Ἐν τούτοις ἐπιπολαίως μελετώμενον τὸ ζήτημα τοῦτο, παρίσταται κατὰ πρῶτον, ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὰς δημοκρατικὰς τάσεις καὶ τὰ πολιτικὰ ἰδεώδη τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος. Ἡ δημοκρατία τότε μόνον φαίνεται ὅτι εἶναι ἀληθὴς πράγματι, ὁπότεν ἅπαντες οἱ πολῖται λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰ τῆς πολιτείας ἄνευ ἐξαιρέσεως γένους ἢ κοινωνικῆς καταστάσεως. Ἐκαστος τῶν ἀπολαμβάνοντων ἐν τῇ κοινωνίᾳ πολιτικῶν δικαιωμάτων

ὀφείλει νὰ λαμβάνη διὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἡ ψήφος αὕτη εἶναι τὸ δίπλωμα τῆς πολιτικῆς τοῦ λαοῦ εὐγενείας, ἔλεγεν ἐν ἔτει 1848 ὁ Λαμαρτίνος, μὴ προαισθανόμενος ἀναμφιβόλως ἔτι, ὅτι τὸ δίπλωμα τοῦτο ἔμελλε νὰ κοσμήσῃ ἡμέραν τινὰ τὰ οἰκόσημα τοῦ ἄρπαγος τοῦ γαλλικοῦ θρόνου Λουδοβίκου Ναπολέοντος.

Ἄλλ' εἶναι πραγματικὴ τὸ δίκαιον τοῦτο ἀλήθεια, ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀναλύσεως ἀπορρέουσα, μηδεμίαν ἐπιδεχομένη συζήτησιν, ἢ εἶναι ψευδῆς οὐτοπία, μυστικὴ σύλληψις ἀποπλανῶσα τὰ ἀσθενῆ τῶν πνευμάτων, χωρὶς μηδεμίαν νὰ δύναται νὰ ἐκφράζῃ εἰλικρινῆ καὶ γνησίαν ἀρχὴν ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ;

Μελετήσωμεν τὸ ζήτημα.

Τί εἶναι ἡ πολιτικὴ ἰδέα, ἣν ἀξιοῖ ὅτι ἐκπροσωπεῖ ἡ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένη κυβέρνησις, ἢ τὸ παραγόμενον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ βουλήσεως καὶ συνειδήσεως; ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη οὔτε ἐκπροσωπεῖται, οὔτε διατυποῦται ἀπλῶς μόνον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων. Μία ἀλήθεια, πρὶν ἢ εἰσέτι καθιερωθῇ ὡς καθολικὴ συνείδησις, δὲν παρίσταται ἐξ ὑπαρχῆς καθαρὰ, ὀριστικῆ, ἐστερημένη πάσης ἀντινομίας καὶ συζητήσεως, δὲν συλλαμβάνεται οὔτε κατανοεῖται ὑπὸ τοῦ ποσοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ποιοῦ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας. Ὁ ἀριθμὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἵνα μὴ εἶπω ἀείποτε, δὲν ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀληθές, τὸ ἰδανικὸν ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δὲ ἰδέα πρὶν ἢ ἀγωνισθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, ἔχει νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν προλήψεων καὶ τῆς ἀποστροφῆς τοῦ πλήθους πρὸς πάντα νεωτερισμὸν. Τίνος λόγου ἕνεκα λοιπὸν τίθεται τὸ κῦρος αὐτῆς ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ τὸ κῦρος τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀγνοίας, ἣν ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς συστάσεως αὐτῆς δύναται νὰ ἐκπροσωπῇ πολλάκις ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡ πλειονοψηφία; Ὁ Σωκράτης πίνων τὸ κώνειον ὑπὸ τὴν ἀράν καὶ τὴν καταδίκην τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ὁ Ἰησοῦς ἀναβιβαζόμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ καθιστάμενος χλεύη τοῦ ὄχλου μὴ κατανοήσαντος αὐτὸν, ὁ Ἀριστείδης ἐξοστρακιζόμενος ὑπὸ θριαμβευσάσης μερίδος, ἐπινεύοντος τοῦ πλήθους, μὴ ἀνεχομένου ν' ἀκούῃ αὐτὸν καθ' ἑκάστην δίκαιον, καὶ τόσα καὶ τόσα ἄλλα παραδείγματα ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἱστορίας, δὲν εἶναι τρανοτάτη ἀπόδειξις τοῦ συμπεράσματος, ὅτι ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι ἀσφαλῆς κλῆρος τῶν πολλῶν, εὐχαριστουμένων μᾶλλον εἰς τὰ καθεστηκότα καὶ τὰ παραδεδομένα, ἐκτὸς ὁπόταν καθίστανται ἀκούσιον ἄθυρμα τῶν μαγγανειῶν δημαγωγοῦ ἀκολάστου; Ἀπόλυτος πλειονοψηφία, ἄνευ προηγουμένης σκέψεως καὶ μελέτης κατορθωθείσα, ἄνευ ἐλέγχου τιγὸς καὶ περιορισμοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, σημαίνει τὸν θρίαμβον τοῦ πλή-

θους ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν τῆς κοινωνίας ζητημάτων· ἡ δὲ αὐτοσχεδίως διατυπωμένη αὕτη πλειονοψηφία ἐκφράζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν διαλεκτικὴν τῆς ἰσχύος, ἥτις δὲν εἶναι ἀείποτε ἔλλογος καὶ πεφωτισμένη. Ἡ ἰδέα ὑποκύπτει εἰς τὴν ὕλην, ἡ δὲ λογικὴ τοῦ ἀριθμοῦ περιβάλλει τὴν πλειοψηφοῦσαν ἄγνοιαν μὲ τὴν φαινομενικότητα τῆς ἀληθείας. Τὸ πλῆθος σπανίως κατανοεῖ τὰ δεδομένα τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἀναλύσεως, μηδέποτε παρακολουθοῦν τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης καὶ φοβούμενον τὸ φῶς τῆς γνώσεως. Ἀναγνώσατε τὴν ἱστορίαν. Ἐν ταῖς μεγάλαις αὐτῆς μεταβολαῖς δὲν εἶναι ἡ πλῆθὺς, ἡ ἀναλαμβάνουσα τὴν πρωτοβουλίαν, ἡ αἰσθανομένη τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος ὑπὸ κρείττονας ὄρους. Ὅσῳ δ' ἀμαθέστερος εἶναι ὁ λαός, τοσοῦτον φοβεῖται τὸ ἄγνωστον μέλλον, στενωῶς πρὸς τὸ καθεστῶς ἐχόμενος. Τὰ πλήθη αἰσθάνονται μυστικὴν τινὰ πρόληψιν, λατρείαν πρὸς τὸ πατροπαράδοτον, ὃ δὲ ἥλιος τῆς νέας ἰδέας φωτίζει κατὰ πρῶτον τὰς κορυφάς, ἐνθα ἐδρεύει κατ' ἐξοχὴν ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματος καὶ ἡ εὐγένεια τῆς καρδίας.

Ἡ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον· οὐχί· ὁ ἥλιος κινεῖται περὶ τὴν γῆν, ἀφοῦ διέταξέ ποτε αὐτὸν νὰ σταθῆ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ· ὁ λαός δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τοιαύτην θεμελιώδη νέαν ἰδέαν, θέλει δὲ ὑποστηρίξει πᾶσαν κυβέρνησιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς προγραφῆς οἰουδήποτε Γαλιλαίου, ἀποκαλύπτοντος νέαν τινὰ ἀλήθειαν τῇ ἀνθρωπότητι . . .

Ἡ ἰδέα εἶναι ἐνιαία, παρίσταται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἀποκάλυψις μακρᾶς τῶν γενεῶν ἐργασίας, συλλαμβάνεται δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ κεφαλῇ ἐνὸς ἀτόμου ὑπὸ τὴν μυστηριώδη πνοὴν τῆς περιβαλλούσης αὐτὸ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ καταστάσεως· τὸ ἄτομον τοῦτο δὲν εἶναι ἀπλῆ μονὰς τοῦ κοινωνικοῦ ποσοῦ, εἶναι μικρόκοσμος, συγκεφαλαίων ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ τὴν μεμερισμένην ἐργασίαν ὀλοκλήρου τῆς κοινωνίας, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀδυνατούσης νὰ διατυπώσῃ πλήρη καὶ ἐνιαίαν τὴν ὑπόστασιν τῆς ἰδέας· τὸ ἄτομον τοῦτο εἶναι θεὸς δημιουργικός· εἶναι ἐμπνευσμένος τεχνίτης, Πυγμαλίων, λαμβάνων τὸν ἀκατέργαστον καὶ ἀλάξευτον λίθον, ἐξ οὗ δημιουργεῖ ὀργανικὴν καὶ ἐνσυνείδητον πραγματικότητα· ἅπαντες οἱ περὶ αὐτὸν αἰσθάνονται ἀσυνειδήτως τὴν εἰκόνα ταύτην, ἥτις ἐπεφάνη ποτὲ ἴσως καθ' ὕπνου αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς ὄψει καὶ προσψύσει θέλουσι καταληφθῆ ὑπὸ δέους καὶ φρίκης, θέλουσι λιθοβολῆσαι αὐτὴν ἐκεῖνοι, ὧν ἡ συνείδησις τοσοῦτον ἄλλοτε εἶχε προμαντεύσει καὶ ποθήσει. Αὕτη εἶναι ἡ αἰωνία ἱστορία πάσης νέας ἰδέας, πάσης ἠθικῆς ἀποκαλύψεως. Ὑποβάλετε λοιπὸν τὴν ἰδέαν ταύτην εἰς ψηφοφορίαν καὶ συναγάγετε τὰ ἐξαγόμενα τῆς ψηφοφορίας ταύτης . . . Καὶ δὲν συμ-

βαίνει τοῦτο ἐπὶ τῶν μεταφυσικῶν μόνον ἐκείνων προβλημάτων, ἅτινα εἰς ὀλίγα μόνον πνεύματα καθίστανται προσιτά, ἢ αὐτὴ παρατήρησις δύναται νὰ γείνη καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἑκάστην παρισταμένων μερικῶν καὶ ἐπουσιωδῶν ζητημάτων ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Πρόκειται περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἠθικότητος ἐνὸς ἀνθρώπου. Πῶς δύναται νὰ ἐκφρασθῇ περὶ αὐτοῦ ἡ καθολικὴ βούλησις, ὅταν αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ πεφωτισμένης καὶ ἀνεξαρτήτου συνειδήσεως καὶ μελέτης; Τίνα πρακτικὴν σημασίαν καὶ ἀλήθειαν κέκτηται τὸ σύνολον χιλίων ἐπὶ παραδειγματι ψήφων, διδομένων τῇ προτροπῇ καὶ τῇ ἀξιῶσει ἐνὸς μόνου ἀτόμου; Παριστάμεθα καθ' ἑκάστην μάρτυρες ἀπειρῶν τοιούτων φαινομένων, ὥστε δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἐκτενεστέρας μακρηγορίας περὶ ζητήματος, τὸ ὁποῖον κέκληται νὰ ἐπιλύσῃ μᾶλλον ἢ ἀγαθὴ βούλησις ἢ τὸ πολιτικὸν συμφέρον καὶ αἱ προλήψεις τῆς σχολῆς ἢ τῆς αἰρέσεως.

Ἴδου τὸ μυστήριον, ἡ ἀλήθεια καὶ αἱ συνέπειαι τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας. Τίνα ἐμβριθῶς σκεπτόμενον θέλει διαλάβει ἡ ὁλεθρία αὐτῆς ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ μέλλοντος τῶν νεωτέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης; Ἐπικαλοῦμαι ἐνταῦθα πρὸς τοῦτο τὴν μαρτυρίαν οὐχὶ ἐγνωσμένου ὀπισθοδρομικοῦ συγγραφέως, βλέποντος ἐν τῇ φοβερᾷ φυσιογνωμίᾳ τῆς ἐλευθερίας ἄλλον δράκοντα τῆς Ἀποκαλύψεως, τυφλώττοντος πρὸς τὴν ἀνατολὴν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἀντιγράφω μίαν σελίδα ἔκ τινος μελέτης περὶ τῆς *Καθολικῆς ψηφοφορίας ἐν Ἀμερικῇ*, γραφείσης ὑπ' Ἀμερικανοῦ ἀνδρός, ἀμερολήπτου, ἐξ ἧς ὁ ἀναγνώστης ἄς ἐξαγάγῃ οἰαδήποτε βούλεται συμπέρασματα, εἰ καὶ ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ καθολικὴ ψηφοφορία δὲν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς μεγάλης δημοκρατίας τὴν ἐπιρροὴν ἐκείνην, ἣν ἐξασκεῖ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἐν Ἑλλάδι:

α' Ὄπταν ὁ ψηφοφόρος δὲν δύναται νὰ διακρίνη ἐπαρκῶς τὸν ἀγαθὸν ὑποψήφιον ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ἢ νὰ κατανοήσῃ τὰ ἀληθῆ αὐτοῦ συμφέροντα· ὀπταν οὐδόλως λογίζεται τὸ δημόσιον ἀγαθόν, ἀντὶ ἐνὸς ταλλήρου πωλῶν τὴν ψῆφόν του· ὀπταν, ἐξ ἐμφύτου τινὸς ἐνστίκτου, ρίπτει τὸν πῖλον εἰς τὸν ἀέρα, χειροκροτῶν ἐπὶ ταῖς φωνασκίαις ἀναισχύντου ψεύστου καὶ ἀποστρεφόμενος μετ' ἀδιαφορίας καὶ περιφρονήσεως ἀπὸ τῆς φωνῆς τῆς τιμιότητος καὶ τοῦ λόγου, τότε ἡ ψῆφος αὐτοῦ καθίσταται δημοσία συμφορά. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι οἱ μεταχειριζόμενοι καὶ ἐπωφελοῦμενοι αὐτῆς· οὗτοι δὲ εἶναι δημαγωγοὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα· ἱερεῖς ἴσως ἢ καὶ ἀμφοτέρω· ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶναι μωρία νὰ ἀνακηρυχθῇ ἐλεύθερος παράγων. Τὸ ἀναπαλλοτρίωτον αὐτοῦ δίκαιον δύναται νὰ τῷ ἀπενέγκῃ ἴσως ὠφέλημά τι, ἀλλ' εἶναι ἐπιβλαβὲς καὶ ἐπικίνδυνον

διὰ τὴν πολιτείαν. Παρασύρει τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἢ τὸ κοινοβουλευτικὸν βῆμα καὶ τὸν τύπον καὶ διαφθείρει τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ, ἀποκαλύπτει ὅτι τυχοδιώκται, βαλάντιοτόμοι καὶ προαγωγοὶ δύνανται νὰ καταστῶσι τῶν συμπαθειῶν τοῦ τὸ ἀντικείμενον. Ἐνισχύει τὰς κοινωνιστικὰς κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας προσβολὰς καὶ καθίστησι δυσχερεστάτην τὴν ἀναστολὴν τῶν καταχρήσεων τῆς κτηνώδους βίας, ἐναντίον τῶν ὁποίων αὐτὴ ἡ φιλανθρωπία ἐπικαλεῖται αὐστηρὰ ὅσον καὶ παραδειγματικὰ μέτρα.»

«Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν τόπον ὑπὸ τῆς ἀντιζηλίας τῶν μαχομένων μερίδων, πλειοδοτουσῶν ἀμοιβαίως πρὸς ἐπιτυχίαν ψήφων, προὔχειρίσθη ἔκτοτε εἰς ἀρχήν, ὑποληφθεῖσαν ὑπὸ πολλῶν ἀναπαλλοτριώτων. Ἐν τούτοις ἡ δῆθεν ἀρχὴ αὕτη δὲν ἐπιδέχεται καθολικὴν ἐφαρμογὴν, ὅπῃταν δὲ ἐφαρμόζεται ἐκεῖ ὅπου ἥκιστα προσήκει αὐτὴ τὸ ἔδαφος, μεταβάλλεται μάλιστα εἰς μωρίαν. Διανείματε κάλπας εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ βασιλέως τῆς Ἀβυσσινίας Ἰωάννου ἢ τοῦ χάνου τοῦ **Khelat**, ἀφήσατε αὐτοὺς νὰ αὐτοκυβερνηθῶσι διὰ τῆς πλήρους ἐξασκήσεως τοῦ ἀναπαλλοτριώτου αὐτῶν δικαίου, καὶ θέλετε ἰδεῖ τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον θὰ παραγάγῃ ἡ ἀλάνθαστος ὑμῶν πανάκεια. Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἐφαρμόζεται μόνον εἰς λαοὺς προπαρασκευασθέντας διὰ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν καὶ τῆς ἀνατροφῆς, τὸ μόνον δὲ πρακτικὸν ζήτημα εἶναι ἡ γνῶσις τῆς ἀνάγκης βαθμοῦ τινος προπαρασκευῆς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, αὕτη δύναται νὰ ᾔηκι μόνον ἔργον τοῦ χρόνου, εἶναι δ' ἀναπόφευκτοὶ αἱ κληρονομικαὶ παραδόσεις τῆς αὐτοδιοικήσεως.» ¹

Ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν εἶναι εἰκὼν μόνον τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἐν Ἀμερικῇ ἀπανταχοῦ ὅπου αὕτη λειτουργεῖ, παρουσιάζονται τὰ αὐτὰ κατὰ μᾶλλον καὶ ἥττον φαινόμενα. Ἀλλὰ τίνα ἔσονται τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης νοσηρᾶς καταστάσεως τῆς κοινωνίας; Μεταγάγωμεν τὸ ζήτημα εἰς τὴν παθολογίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα εὐχερέστερον κατανοήσωμεν τὴν κοινωνικὴν παθολογίαν: Ἀνθρωπὸς τις αἰφνιδίως, τυχαίως μεταβάλλει κοινωνικὴν κατάστασιν. Χθὲς ἦτο δούλος, μηδέποτε σκεφθεὶς περὶ ζητημάτων ἀνωτέρων τῆς θέσεως αὐτοῦ, μηδέποτε ἀναρθεὶς ἐπέκεινα τοῦ στενοῦ ὀρίζοντος, ἐν ᾧ ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη. Πᾶν τὸ συμβαῖνον ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἔμαθε ν' ἀποδέχεται ἀπλῶς καὶ ἀνευ περαιτέρω ἐρεῦνης καὶ ἀναλύσεως· εἶναι ὑποτελὴς πάσης προλήψεως, κλίνει γόνυ ἐνώπιον καὶ τῆς ἐλαχίστης ὑπεροχῆς, μηδεμίαν ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀξίωσιν·

¹ *Revue Britannique. Du Suffrage universel en Amerique—1879 tom. 3 pag. 200—204.*

ἡμερόβιος ἐργάτης, ἐγείρεται τὴν πρωΐαν καὶ κατακλίνεται τὴν ἐσπέραν, χωρὶς νὰ ἐπασχολῆ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἢ τὰς νύκτας μηδὲν ἰδεῶδες, μηδεμιά σκέψις κρείττονος μέλλοντος· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐν κανονικῇ καταστάσει πραγμάτων θέλει παρέλθει ἀπαρατήρητος, ἐλάχιστον μόριον ἐν μέσῳ τῆς κοινωνικῆς τύβης. Ἄλλ' αἰφνης, κατὰ παράδοξον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιστροφῆν, ῥιζικὴ μεταβολὴ ἀνελπίστως ἐπέρχεται ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ· ὁ πενέστατος τῆς προτεραίας, διεγείρεται πρωΐαν τινὰ κληρονόμος κολοσσαίας περιουσίας, χωρὶς οὐδὲν τὸ ἐλάχιστον καὶ ὄνειρον νὰ προπαρασκευάσῃ αὐτὸν πρὸς τοῦτο· μεμακρυσμένος συγγενῆς, περὶ οὗ οὐδὲν ποτε ἤκουσε, ὃν οὐδέποτε ἐγνώρισεν, ἀποθνήσκει ἐν ξένη γῆ, καταλείπων αὐτὸν μοναδικὸν κληρονόμον τῆς διὰ τῶν ἰδίων μόχθων κτηθείσης κολοσσαίας περιουσίας. Ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου τούτου θέλει ἐπέλθει ἀναγκαίως ῥιζικὴ μεταβολή· ὁ ἐργάτης τῆς προτεραίας, ὁ διὰ τοῦ ἰδρώτος τοῦ προσώπου κερδαίνων τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, θέλει μεταμορφωθῆ αἰφνης εἰς ἀβροδίαιτον ἑκατομμυριοῦχον, ἀποπειρώμενος ν' ἀντιγράψῃ καὶ νὰ πιθικίσῃ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τῶν πρώην κυρίων του. Θέλει πιστεύσει ἑαυτὸν διαπρεπῆ ἄνδρα, ἕξοχον μεγιστάνα, ὀφείλοντα νὰ ζῆ οὐχὶ συμφώνως τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ καταστάσει, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑκατομμυρίων τοῦ θείου. Δὲν θέλει παρέλθει πολὺς χρόνος, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ θέλει ἀναστραφῆ· σκοτεινὰ θεάματα θέλουσι ταραξεί τὰς νύκτας τοῦ νεοτευχοῦς μεγιστάνου· φρονεῖ ἑαυτὸν θαυμαζόμενον ὑπὸ πάντων· ἔχει τοὺς κόλακας αὐτοῦ, οἵτινες διασπαθῶντες τὴν περιουσίαν, διηγοῦνται αὐτῷ θαυμάσια περὶ τῆς δῆθεν καταγωγῆς του, περὶ τοῦ παλαιτάτου γένους του, ἀνευρίσκοντες ἀπολεσθείσας περγαμηνὰς ἐξόχου οἰκογενειακῆς ἱστορίας καὶ προγονικῶν παραδόσεων· ἐκφρονήσας, οὐδὲν βλέπει πλέον περὶ ἑαυτὸν, ὑπομιμνήσκον αὐτῷ τὴν παλαιὰν κατάστασίν του, ἀποδιώκει δὲ πάντα τολμήσοντα ν' ἀποτείνῃ αὐτῷ νουθετικούς λόγους. Οὕτως ἄρχεται ἡ περίοδος τῆς σπατάλης, τῆς ἀσωτίας, τῆς κραιπάλης, ἐν ἣ ἕκαστος τῶν νεοφύτων φίλων θέλει προάγει αὐτὸν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν καθημερινῶν τούτων ὀργίων θέλουσι προσβάλλει αὐτὸν συμπτώματα τῆς δεινῆς ἐκείνης νόσου, ἧτις συνήθως τυγχάνει ἀποτέλεσμα τῶν καταχρήσεων, καὶ τὴν ὁποίαν ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη ἀπεκάλεσε *delirium tremens*· βλέπει πανταχοῦ ἐχθρούς, οἵτινες ζητοῦσι ν' ἀρπάσωσι τὴν περιουσίαν του, τὴν ὁποίαν σπεύδει νὰ διασκορπίσῃ ὁ ἴδιος, ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀρπακτικῶν τάσεων τῶν κατὰ φαντασίαν πολεμίων του. . . .

Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται καθ' ἑκάστην ἀναγάγετε αὐτὸ

ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀτόμου εἰς τὸν βίον ἑνὸς λαοῦ καὶ θέλετε ἐξαγάγει ἀσφαλέστατα συμπεράσματα καὶ παρατηρήσεις. Ὄταν κατόπιν μακρᾶς δουλείας ἢ πολιτικῆ ἐλευθερίας τῶν λαῶν κτηθῆ αἰφνιδίως, διὰ τῆς ἐπικουρίας ξένων περιστάσεων, οὐχὶ δὲ διὰ τῆς οἰκείας ἐργασίας, ὅταν ἡ ἐλευθερία αὕτη δὲν ἀπορρέῃ εἰσέτι ἀπὸ τῆς ἰδίας συνειδήσεως καὶ σκέψεως, ἀλλ' εἶναι δῶρημα τυφλῆς ἐξεγέρσεως, φυσικῆς μᾶλλον ἢ ἠθικῆς, θέλει διατρέξει τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας· οἱ κόλακες τοῦ λαοῦ, τοῦ ὀψιφανοῦς τούτου εὐγενοῦς καὶ μεγιστάνος, ἀσελγαίνοντες θέλουσι μιάνει τὰ παρθενικὰ αὐτῆς ἄνθη· ὁ αἰφνης ἐλεύθερος γενόμενος, παραγόμενος ὑπὸ ἀλλοτρίων εἰσηγήσεων, ἀγνοῶν τὴν σῶφρονα χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας, θέλει ἐπιτελέσει ὄργια, ὑπέικων ταῖς συμβουλαῖς τῶν δῆθεν φίλων αὐτοῦ, τῶν ἐξωλεστάτων ἐκείνων κολάκων, τῶν ἀναγορευόντων αὐτὸν καθ' ἑκάστην πρωίαν βασιλέα καὶ κύριον. Χρῆσις τῆς ἐλευθερίας ἐν μὴ μέτρῳ θέλει ἐπενέγκει ἐπὶ τέλους τὸν ἴλιγγον καὶ τὴν παραφροσύνην. Ἡ ἀναρχία τῶν ἐθνῶν εἶναι τὸ *delirium tremens* τῶν ἀτόμων, ἀποτέλεσμα ἁώρων καταχρήσεων, πλημμελοῦς ἀνατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως. Δὲν εἶναι τοιαύτη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἡ ἱστορία τῶν λαῶν ἐκείνων, οἵτινες μεθυσθέντες ἐκ τῆς αἰφνιδίου κτήσεως τῆς ἐλευθερίας, ἀντὶ σῶφρονος χρήσεως τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως, ὑπέπεσον εἰς τὰς δεινοτάτας παρεκτροπὰς, καταστάντες ἀνάξιοι ἐλευθερίας, γενόμενοι ὑποχείριοι τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν των, ὡσεὶ ἐζήτουν διὰ τῆς ἀφροσύνης νὰ ἐπικυρώσωσι πράγματι τὸ ἄπελπι ἐκεῖνο λόγιον τοῦ συγγραφέως τοῦ *Ἡγεμόνος*: *Ἐν τῷ κόσμῳ μόνον ὄχλος ὑπάρχει ; . . .*

Ε'.

• Was ist die Mehrheit ? Mehrheit ist Unsinn,
Verstand ist stets bei Wenigen nur gewesen.
Bekümmert sich um's Ganze, wer's nicht hat ?
Hat der Bettler eine Freiheit, eine Wahl ?
Er muss dem mächtigen, der ihn bezahlt,
Um Brod Stiefel seine Stimm' verkaufen !
Mann soll die Stimmen wägen und nicht zählen !
Der Staat muss untergehn, früh oder spät,
Wo Mehrheit siegt und Unverstand entscheidet. ¹

¹ Schiller's Demetrius. «Τί εἶναι πλειονοψηφία: πλειονοψηφία εἶναι ἄνοια· προνόμιον ὀλίγων ὁ νοῦς ἐδόθη πάντοτε. Καὶ μὴ μεριμνᾷ περὶ τοῦ ὄλου ὁ μὴ κεκτημένος τὴν συνείδησιν αὐτοῦ: Ἔχει ὁ ἐπαίτης ἐλευθερίαν, δύναται νὰ ποιήσῃ ἐκλογὴν; Ἀντὶ ἄρτου καὶ ὑποδημάτων θέλει πωλήσει τὴν ψῆφον

Ἐν τοῖς στίχοις τούτοις τοῦ μεγάλου καὶ φιλελευθέρου ποιητοῦ ἔγκειται ἡ ἀλήθεια τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας. Ἡ δὲ φυσιολογικὴ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀνάλυσις εὐχερῶς δύναται νὰ καταδείξῃ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν ἀρχῆς, ἣτις ἀναβίβασθεισα εἰς κυρίαρχον καὶ ἀλάνθαστον δόγμα, κινδυνεύει νὰ καταρρίψῃ ἐκ θεμελίων τὸ ἀνεγειρόμενον οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος.

Ἄλλ' ἡ δημοκρατία ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ εἶναι γεγονός, μηδεμιᾶς ἐπιδεχόμενον ἀμφιβολίας καὶ συζητήσεως. Ἡ δὲ καθολικὴ ψηφοφορία *ipso jure* διεκδικεῖ τὴν ὑπερτάτην τιμὴν τῆς κυριαρχίας ἐν τῇ πολιτείᾳ· καὶ ἤδη ἀπὸ τινος χρόνου ἤρξατο ἀξιούσα νὰ διαρρυθμίζῃ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον νεωτέρων τινῶν πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Συνεζητήθη ἀνωτέρω τὸ ἀληθὲς ἢ μὴ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς καὶ τὰ ἀποτελέσματα. Ἡδη μελετήσωμεν τίνι τρόπῳ τὸ γεγονός τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ τῆς δι' αὐτῆς διατυπουμένης δημοκρατικῆς πολιτείας δύναται νὰ καταστῇ ὡς οἶοντε ἀβλαβὲς καὶ ἀνώδυνον, αἰρομένου τοῦ ἐξ αὐτῆς κινδύνου καὶ ἐξασφαλιζομένων μόνον τῶν ἀγαθοποιῶν ἀποτελεσμάτων τῆς αὐτοσυνειδησίας καὶ ἐνεργείας ἀπάσης τῆς κοινωνίας, ἧς ἡμὲν κανονικὴ ἐγρήγορις ἀποτελεῖ τὴν υἰεῖαν καὶ τὴν εὐρωστίαν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς, ἄτακτος δὲ καὶ ἀκανόνιστος βίος καὶ δράσις, ἐξαντλοῦσα τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ἐπιφέρει τὴν χαλάρωσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐκρυθμον κινήσιν, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἔσται ἀναπόφευκτον ἡ ἀκίνησις καὶ ἡ στασιμότης.

Ἡ δημοκρατία κατέστη ἤδη πολιτικὴ τῶν νεωτέρων λαῶν συνείδησις, ἡ δὲ καθολικὴ ψηφοφορία, ἀπόρροια τῶν δογμάτων τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἤκιστα φαίνεται διατεθειμένη νὰ παρκιτηθῇ τῶν ἀξιώσεων αὐτῆς· ὑπάρχουσα ἤδη, δὲν δύναται νὰ καταργηθῇ ἄνευ κλονισμῶν, ἄνευ ἐπαναστάσεων.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων προτίθεται ἡ ἐπομένη θέσις εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπιστήμης : Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ὑφισταμένη κατ' ἀνάγκην ὀφείλει τοῦλάχιστον νὰ διαπαιδαγωγηθῇ· ἄνευ φωτισμοῦ οὐδὲν ἔχει δικαίωμα ὑπάρξεως, καθισταμένη ὄργανον καταστροφῆς μᾶλλον, ἢ παράγων τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναβιώσεως καὶ υἰεῖας τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων.

εἰς τὸν πληρόνοντα αὐτὸν ἰσχυρόν! Αἱ ψηφοὶ πρέπει νὰ ζυγίζωνται, οὐχὶ δὲ νὰ μετρῶνται. Θάσσον ἢ βράδιον θέλει καταστραφῇ ἡ πολιτεία, ὅπου θριαμβεύει ἡ πλειονοψηφία καὶ ἀποφασίζει ἡ ἀλογία.

Ἡ δημοκρατία εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν πολλῶν. Ἄλλ' ὁποῖα τις ὀφείλει νὰ ᾔηται ἡ ἀρχὴ αὕτη; Ἄναντιρρήτως ἡ γνῶσις, ἡ φρόνησις, ἡ σοφία· αὕτη δὲ εἶναι ἀπόρροια μόνον τοῦ φωτισμοῦ, ὅστις προέρχεται ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἀνατροφή λοιπὸν καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ παρίσταται σήμερον ὑπέρποτε τὸ κύριον μέλημα καὶ τὸ ἀντικείμενον πάσης σώφρονος κυβερνήσεως, βασιζούσης τὸ κοινωνικὸν αὐτῆς κῦρος οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἰσχύος ἢ τῆς βίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς συγκαταθέσεως τῶν πολιτῶν, ἧτις εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία.

Ὁ ἀξιῶν τὸ δίκαιον τῆς κυριαρχίας, ὀφείλει νὰ καταστῆ πρῶτον ἀξιὸς αὐτῆς· ὁ ἔχων δικαιώματα ἀναλαμβάνει καὶ καθήκοντα: Εἶναι ἀναμφιβόλως ὑψηλὴ ἡ ἀποστολὴ τῆς κοινωνίας ἐκείνης, ἐν ᾗ ἅπαντες οἱ πολῖται συντελοῦσιν ἀναλόγως εἰς τὴν καθολικὴν αὐτῆς πρόοδον, εἶναι ἡ τελευταία ἔκφρασις τοῦ πολιτικοῦ πνεύματος τῶν νεωτέρων χρόνων· ἀλλὰ, ὁποῖα πτώσις τὸναντίον, ὁποῖα παράβασις τῶν νόμων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας, ὁπόταν ὁ κεκτημένος τὸ δίκαιον τοῦτο τοῦ ἐπιδρᾶν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν συμφερόντων τῆς ἀνθρωπότητος, στερεῖται πάσης πνευματικῆς διαυγείας καὶ ἰκανότητος τοῦ διακρίνειν τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύδους, τὸ ἀγαθὸν τοῦ πονηροῦ, ἡ δὲ ψῆφος αὐτοῦ, ἐξ ἧς τοσαῦται ἐλπίδες καὶ πόθοι, ἀντὶ νὰ συντελῆ εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ δικαίου, ρίπτεται οἷον εἰς τὸν ἄνεμον, παίγνιον τῆς δημαγωγίας καὶ τῆς ἰδίας ἀβουλίας! Ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ πολῦτιμον προϊόν τῆς πνευματικῆς ἐνὸς λαοῦ ἀναπτύξεως, εἶναι ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, συνεπῶς καθίσταται ἔνοχος μητροκτονίας, παραμελοῦσα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ὑφίσταται. Ὅποῖαν ἀξίαν ἔχει ἡ ζωὴ ἄνευ ἐλευθερίας, ἀλλ' ὁποῖαν ἀξίαν ἔχει ὡσαύτως ἡ ἐλευθερία ἄνευ πνευματικῆς ἀναπτύξεως; Ἐν τούτοις εἶναι ὀλέθριον δῶρον ἡ ἐλευθερία, παρεχομένη εἰς λαὸν στερούμενον πάσης ἀγωγῆς καὶ παιδείας, εἶναι ἡ φυσικὴ ἐλευθερία τῶν θηρίων τῶν δρυμῶν καὶ τοῦ δάσους, ἀχαλίνωτος, ἐστερημένη πάσης συνειδήσεως καὶ φονεύουσα τὴν ἠθικότητα τῆς κοινωνίας. Ἡ ἀνατροφή ἀγρίου λαοῦ, ὅπως καὶ ἡ τοῦ ἀτόμου εἶναι μύησις αὐτοῦ εἰς τὸν πολιτισμὸν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν τῆς ἀτομικότητος. Ἐκ τῆς πείρας γνωρίζομεν ὅτι τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα τὰ κάλλιστα σχολεῖα εἶναι καὶ τὰ μᾶλλον εἰς τὸν πολιτισμὸν προηγμένα· τοῦτο δὲ κατώρθωσε κατ' ἐξοχὴν ἡ Γερμανία, ἧτις μετὰ τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην καταστροφὴν ἐν Ἰένῃ δὲν ἀπηύδησε, δὲν ἀπεκαρτέρησεν, ἀλλ' ἀναλαμβάνουσα νέας ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτῆς δυνάμεις καὶ πραγματοποιοῦσα τὴν γενναίαν εὐχὴν, ἣν διετύπωσε ἐν τοῖς πρὸς τὸν γερμανικὸν λαὸν λόγοις αὐτοῦ ὁ Fichte,

τὸν συνδυασμὸν τοῦτέστι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἐτίθει τὰ θεμέλια ἐπιφανῶν νικῶν καὶ προοιμιάζε τὰς ἀπαρχὰς τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἐνότητος. Ὁ θρίαμβος τῆς ἰδέας, ὅσον αὕτη καὶ ἂν παρίσταται ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς ἐμφανίσει χιμαυρική καὶ πεπλανημένη, εἶναι ἀσφαλῆς, ὅποταν ριζοβολεῖ ἢ πίστις ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους, κρατύνουσα τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτοῦ σωτηρίας καὶ ἀπολυτρόσεως, αὕτη δὲ ἡ ἀνάπτυξις παρέχεται εἰς τὸν λαὸν διὰ μόνου τοῦ Σχολείου· ἐντεῦθεν ἡ βαθεῖα ἐκείνη ἀλήθεια, ἡ ῥηθεῖσα καὶ κυκλοφορήσασα ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σεδάν, ὅτι οὐχὶ μόνος ὁ στρατιωτικὸς ὄργανισμὸς τῆς γερμανικῆς φυλῆς, ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ δημοτικὴ παιδείσις παρέσχον τὴν νίκην καὶ καθιέρωσαν τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἐνότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς Γερμανίας.

Ἡ πολιτεία, ἀπόρροια τυγχάνουσα τῆς κοινωνικῆς ἀνάγκης, οὔτε ὀφείλει οὔτε δύναται νὰ μένη ξένη πρὸς τὴν δημοτικὴν παιδείαν. Εἴτε ἄμεσον εἴτε ἔμμεσον λαμβάνουσα μέρος εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, ὀφείλει νὰ προΐσταται τῆς κινήσεως ταύτης, ἡγουμένη μᾶλλον ἢ ἐπομένη πάσης μεταρρυθμίσεως καὶ προόδου. Τὸ ζήτημα τῆς καταναγκαστικῆς ἢ μὴ παιδείσεως συζητεῖται αἰετοτε μέχρι τῆς σήμερον ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ μερίδων ἀντιμαχομένων, φαίνεται δὲ ὅτι μακρὰν κεῖται εἰσέτι ἡ λύσις αὐτοῦ, ὡς μένουσιν ἄλυτα πάντα τὰ κοινωνικὰ ἐκεῖνα προβλήματα, τὰ καθιστάμενα ἀφετηρία πολιτικῆς πάλης καὶ ἰδίων συμφερόντων. Οὐδεμία ἀναμφιβόλως ὑπάρχει ἀντίρρησης, ὅτι ὁ αὐθαίρετος ἐξαναγκασμὸς ἀπὸ μέρους τῆς ἀρχῆς εἶναι προσβολὴ κατὰ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, τὰ ὅποια δὲν δικαιούται ἄνευ λόγου νὰ προσβάλλῃ σωφρονούσα πολιτεία. Ἀλλὰ ἡ δημοτικὴ παιδείσις δὲν εἶναι ἐπίσης θεμελιώδης νόμος τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας, ὅπως καὶ ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ υἰγεία τῆς κοινωνίας; Ὅπως δὲ ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ κήδηται καὶ νὰ μεριμνᾷ ὑποχρεωτικῶς περὶ τῆς φυσικῆς υἰγείας τῶν πολιτῶν, δὲν ὀφείλει κατὰ μείζονα ἔτι λόγον νὰ πράττῃ τοῦτο προκειμένου περὶ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν υἰγείας, οἷα ἐπιτυγχάνεται κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς παιδείσεως μόνον; Ἡ νεωτέρα κοινωνία δὲν ἀνῆλθεν εἰσέτι εἰς τὰς κορυφὰς ἐκεῖνας τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ πλήρει συνειδήσει τῆς ἰδίας ἀτομικότητος, τῶν καθηκόντων αὐτῆς καὶ τῶν δικαιωμάτων, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἀλλοτρίας ἐπεμβάσεως πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, μόνος δὲ κέκτηται τὴν ἰκανότητα νὰ λάβῃ τὴν πρω-

τοβουλίαν διὰ πᾶν τὸ ἀφορῶν τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πραγμαγωγὴν αὐτοῦ. Μεθ' ὅσα λοιπὸν καὶ ἂν λέγωσιν οἱ πολέμιοι τῆς καταναγκαστικῆς παι-
 δεύσεως τοῦ λαοῦ, οἱ ἐν πλήρει δεκάτῳ ἐννάτῳ αἰῶνι δνειρευόμενοι τὴν
 ἐπάνοδον εἰς τὸν μεσαίωνα, οἱ καταδικάζοντες τὸν νέον πολιτισμόν, ὡς
 τὴν ἐκδήλωσιν ἀκαθάρτου πνεύματος ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀναπτύξει τῆς ἀν-
 θρωπότητος, ἡ πολιτεία οὔτε δύναται οὔτε ὀφείλει νὰ διατελῇ ἀδιάφορος
 διὰ τὴν πνευματικὴν ὑγείαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πολιτῶν. Πρῶτον αὐτῆς
 μέλημα ὀφείλει νὰ ᾖ τὸ Σχολεῖον, ἐν ὅλῃ τῇ εὐρύτητι τῆς ἐννοίας
 αὐτοῦ καὶ τῆς σημασίας. Ὁ κατὰ τῶν πατέρων καταναγκασμὸς πρὸς ἀπο-
 στολὴν τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον δὲν εἶναι αὐθαίρετος προσ-
 βολὴ τοῦ δικαίου τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς οἰκογενείας, ὅπως συνέβαινεν ἄλ-
 λοτε ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ, ὅποτε ὁ πολίτης ἅμα τῇ γεννήσει αὐτοῦ ἐξερ-
 τᾶτο ἀπὸ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ προστασία παρεχομένη τοῖς ἀνήθοις ἀπέ-
 ναντι τῶν μὴ κατανοούτων τὸ καθῆκον αὐτῶν γονέων. Ἐν ἐλευθέρᾳ πο-
 λιτείᾳ, ἐν ἣ ἕκαστος τῶν πολιτῶν ἀξιοῖ τὴν εἰς αὐτὴν συμμετοχὴν, ἡ
 δημοσία παιδεία καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ λαοῦ εἶναι ζήτημα δημοσίου συμ-
 φέροντος. Τὸ παιδίον, τὸ στερούμενον σήμερον παντὸς στοιχείου παιδεύ-
 σεως καὶ νοημοσύνης, ἀνὴρ ὄριμος αὔριον, θέλει ἐπιβάλλει διὰ τῆς ψή-
 φου τὴν βούλησιν αὐτοῦ εἰς τὴν πολιτείαν, καὶ τίς οἶδεν ὅποια ὑψηλὰ
 τῆς κοινωνίας συμφέροντα μέλλουσι νὰ ἐξαρτηθῶσιν ἐκ τῆς ψήφου ἐκεί-
 νης, ἣτις ἀκαταλογίστως διδομένη, κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὰς παρα-
 πλανήσεις τῆς στιγμῆς, δημιουργεῖ ἴσως καταστροφὰς καὶ κινδύνους, ἐνώ-
 πιον τοῦ φόβου τῶν ὁποίων ἡ πολιτικὴ πρόνοια ὀφείλει νὰ ἐγρηγορῇ, προ-
 λαμβάνουσα τὸν κίνδυνον, οὐχὶ δὲ ἀντεπεξερχομένη κατ' αὐτοῦ κατόπιν
 ἐορτῆς πλέον.

Ἄφ' ὅτου ἐν ἔτει 1763 Φρειδερίκος ὁ δεύτερος ἐξέδιδεν, ὡς εἶδομεν, τὸ
 περίφημον αὐτοῦ περὶ δημοτικῆς παιδείσεως διάταγμα, μέχρι τῶν καθ'
 ἡμᾶς χρόνων, ἅπασαι αἱ πεφωτισμέναί κυβερνήσεις ἀείποτε ἐθεώρησαν ἐν
 τῶν πρωτίστων αὐτῶν μελημάτων τὴν παιδείαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πολι-
 τῶν. Ἡ ἐλευθερία φθισίᾳ ὑπὸ πνιγμονῆς καὶ στενοχωρίας, ἀδυνατεῖ νὰ
 ζήσῃ ἄνευ φωτὸς καὶ ἀέρος, ἐστερημένη πνευματικῆς μορφώσεως καὶ
 διαυγείας. Ὅσω δὲ ἡ νεωτέρα πολιτεία προβαίνει ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ
 τῇ προόδῳ, κατὰ τοσοῦτον καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο καθίσταται τὸ σπου-
 δαιότατον ἀπασχολοῦν αὐτὴν ζήτημα. Αἱ χῶραι, ἐν αἷς ἄρχει ἡ θρησκευ-
 τικὴ διαμαρτύρησις, ἐθεώρησαν ἀείποτε τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὡς τὸ φυ-
 τώριον πάσης ἀστικῆς καὶ πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ βελτιώσεως· ἀπὸ τινος
 δὲ χρόνου καὶ αἱ καθολικαὶ χῶραι, ἀνθαμιλλώμεναι, βελτιοῦσι καὶ προά-

γουςι τὰ ἀφορῶντα τὴν δημοτικὴν παιδείαν, καὶ παράδειγμα ἔστω ἡ Γαλλία, ἣτις μετὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς πολιτικὴν ἀναβίωσιν πρῶτιστα πάντων ἠβουλήθη νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ τὸ ἐκπαιδευτικὸν αὐτῆς σύστημα ἐπὶ βάσεων ἀληθῶς ἐλευθέρων καὶ πεφωτισμένων, μεθ' ὅλον τὸν ἀντιδραστικὸν ἀγῶνα τῶν ὀπισθοδρομικῶν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας στοιχείων. Ἐν Ἀμερικῇ ἰδίως, ὅσω κρατύνεται ἡ ἐλευθερία, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ δημοτικὴ παιδεία ἀναπτύσσεται καὶ βελτιοῦται· ἅπαντες αἰσθάνονται ὁποῖος κίνδυνος δύναται νὰ ἐπαπειλήσῃ τὸ μέλλον τῆς Ὁμοσπονδίας, ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελε θριαμβεύσει ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀμάθεια, ἐπιβάλλουσαι τὴν τυφλὴν αὐτῶν βούλησιν ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ: «Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις, λέγει ὁ κ. Em. de Laveleye, μετὰ πόσου ζήλου ἀγωνίζονται οἱ Ἀμερικανοὶ πρὸς προαγωγὴν τῆς δημοτικῆς παιδείας, ἀφ' ὅτου παρτηροῦσιν ὅτι ὀπισθοδρομεῖ . . . Ὅταν κραυγάζωσιν ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις: κατὰ τῆς Ἀμαθείας! σημαίνει τὸ αὐτό, ὡσεὶ ἐκρῦγάζον κατὰ τοῦ πυρός· ἕκαστος τρέχει πρὸς καταπολέμησιν τῆς μάστιγος, μὴ σταματῶν ἢ μετὰ τὴν ἐξόντωσιν μόνον αὐτῆς. Ἡ ὀμοσπονδιακὴ κυβέρνησις, αἱ ἰδιαίτεροι Πολιτεῖαι, οἱ θῆμοι καὶ οἱ ἰδιῶται ἀμιλλῶνται μετὰ ζήλου πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας, ἐνώπιον οὐδεμιᾶς ὀπισθοχωροῦντες θυσίας . . . Ἄμα τῇ δημιουργίᾳ νέας τινὸς πολιτείας, ἅμα τῷ σχηματισμῷ περιφερείας τινὸς, ἀμέσως παρασκευάζονται τὰ πάντα πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν σχολείων ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.»¹ Ἡ σταυροφορία κατὰ τῆς ἀμαθείας, ἐπαπειλούσης ν' ἀνατρέψῃ τὸν νεώτερον πολιτισμὸν, εἶναι ὁ εὐγενὴς ἀγῶν, εἰς ὃν προσκαλοῦνται σήμερον νὰ ἐργασθῶσι τὰ ἔξοχα ἐκεῖνα μεταξὺ τῶν λαῶν πνεύματα, τὰ ὁποῖα ὑπερέχουσι τῶν κοινῶν ἀνθρώπων κατ' ἀναγκαιὸν λόγον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἵνα χρησιμεύωσι φωτεινοὶ αὐτῶν φάροι καὶ καθηγεμόνες· μόνη δὲ ἡ κοινωνία ἐκείνη, ἣτις πραγματοποιήσῃ τὴν ἀνάγκην ταύτην τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, θέλει λύσει τὸ δεινὸν πρόβλημα, τὸ παραστὰν ἀπὸ τινος χρόνου ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ δσημέραι κολοσαίας λαμβάνον διαστάσεις, τὴν συνδιαλλαγὴν τοῦτέστι καὶ τὴν συμφιλίωσιν τῆς ἐλευθερίας μετὰ τῆς τάξεως, τῆς αὐθεντείας τοῦ λόγου μετὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀτόμου.

Ζ'.

Ἄλλ' ἡ δημοτικὴ παιδεία δὲν παρέχεται ἐν τῷ σχολείῳ μόνον, ὅπως δὲ καταστῆ τελεία, πρέπει νὰ λαμβάνῃ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ οἰκογενείᾳ

¹ Em. de Laveleye ἐν τῇ Revue des deux Mondes.

αὐτοῦ, παρακολουθοῦσα βραδύτερον ἀπανταχοῦ ἐν τῷ βίῳ. Τὸ σχολεῖον, οἷον μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης διετυπώθη, εἶναι τὸ δεύτερον μόνον στάδιον τῆς ἐκπαιδεύσεως· ἔρχεται κατὰ πρῶτον ἡ οἰκογενειακὴ ἀνατροφή, περιλαμβάνουσα τὰ ἀρχικὰ τῆς παιδεύσεως στοιχεῖα.

Διδάσκαλος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ εἶναι ἡ μήτηρ· τούτου ἕνεκα πεφωτισμένη κοινωνία ὀφείλει νὰ προνοήσῃ οὐ μόνον περὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνδρὸς διαπλάσεως καὶ ἀναπτύξεως, ἀλλὰ καὶ τῆς γυναικὸς ἐπίσης. Παρῆλθον οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι, καθ' οὓς ἡ πρόληψις καθίστη τὴν γυναῖκα κατωτέραν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν· ἡ γυνὴ εἶναι σήμερον τὸ ἄνθος, ἡ ψυχὴ, ἡ ποιησις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις, ἣν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τοῦ ἀτόμου καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας, εἶναι ἀκαταγώνιστος· ἡ γυνὴ εἶναι ἡ ἔμπνευσις ἐν τῇ κοινωνίᾳ· ἐκπροσωπεῖ τὰ εὐγενέστατα καὶ τὰ λεπτότατα συναισθήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ἀρχαῖοι λαοὶ δὲν ἠπατήθησαν κατὰ τοῦτο, μεθ' ὅλην τὴν ὀλιγωρίαν, ἣν ἐπεδείξαντο ἐν τῷ οἰκογενειακῷ καὶ τῷ ἰδιωτικῷ αὐτῶν βίῳ πρὸς τὴν γυναῖκα· παρὰ πλείστοις τούτων αὕτη ἐτέλει τὰς σπουδαιοτάτας λειτουργίας ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς ἱεροτελεστίαις. Ἐστίας, Σίβυλλα, Δριϋδὶς, καὶ ὅπως ἄλλως καλοῦνται αἱ ἱέρειαι ἐκεῖναι τοῦ ἀπολύτου, ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ σύμβολον ὑπερφουῶς λατρείας. Τὸ πνεῦμα τῆς γυναικὸς, ἀποπνέον κατ' ἐξοχὴν τὸν ἔρωτα καὶ τὸν ἔλεον, εἶναι τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, τὸ κατὰ τὴν βαθεῖαν καὶ ποιητικὴν παράστασιν τῆς πλατωνικῆς Διοτίμας «ἐρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν, ἐν μέσῳ δὲ ὃν ἀμφοτέρων συμπληροῖ, ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὐτῷ ξυνδεδέσθαι»¹. Ἐν ἀκμάζοντι πολιτισμῷ βλέπομεν ὅτι ἡ γυνὴ ἐξασκεῖ ἐνεργητικωτάτην ἐπίδρασιν· ἡ δὲ νεωτέρα κοινωνία, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας τοσοῦτον καὶ αὕτη συνετέλεσεν, λεπτύνεται διὰ τῆς λατρείας τῆς γυναικὸς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ ἰδεῶδες. Ἡ γυνὴ ἐκπροσωπεῖ ἐν αὐτῇ τὴν τρυφερότητα, ἐνῶ ὁ ἀνὴρ εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς ἰσχυρότητος καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα ἡ ἀνάπτυξις περὶ τῆς ἐν γένει σημασίας τῆς γυναικὸς ἐν τῇ κοινωνίᾳ· ἡ γυνὴ ἐν τῇ ἀνατροφῇ, ἡ μήτηρ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, τοιοῦτον τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον διὰ βραχέων ὧδε ὑποτυποῦται. Ἐναρμόνιος ἀνατροφή, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἰδιόρρυθμον φύσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, ἀποτελεῖ τὴν τελειότητα τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ὁ ἀνὴρ, τελείως ἀνατρεφόμενος, θέλει

¹ Πλάτωνος. Συμπόσιον XXIII, Ε.

καταστή χρήσιμος καὶ ἐπωφελὴς πολίτης, οὕτω καὶ ἡ γυνή, καταλλήλως ἀναπτυσσομένη, θέλει ἐπιτυχῶς ἐκπληρώσει τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς ἀποστολήν: ὡς μήτηρ θέλει δώσει τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς παιδείσεως εἰς τὸ παιδίον, πρὶν ἢ τοῦτο μεταβῆ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν· ἐπὶ πολλῶν ζητημάτων κεκτημένη μείζονα τοῦ ἀνδρὸς ὀξυδέρκειαν, γινώσκει κάλλιστα τὰ ἀπόκρυφα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας αἰσθήματα καὶ ἐλατήρια, μαντεύουσα αὐτά, ὅποτε δὲν δύναται νὰ διεισδύσῃ καὶ νὰ τὰ ἀποκαλύψῃ. Κεκλημένη ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ νὰ γινώσκῃ τὰ παιδία, εἰς τὴν ἀνατροφήν τῶν ὁποίων λαμβάνει κύριον καὶ ἐνεργὸν μέρος, παρίσταται ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς χειραφεσίας. Καὶ δὲν στερεῖται βαθείας ψυχολογικῆς ἀληθείας καὶ σημασίας τὸ συμβαῖνον ἐν Ἀμερικῇ, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν δημοτικῶν σχολείων διευθύνονται ὑπὸ γυναικῶν. Ἀνώτερος ἐπόπτης τῶν σχολείων τῆς Νέας Ὑόρκης ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς περὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἡ γυνή ἐπὶ τοῦ τρυφεροῦ καὶ εὐπλάστου παιδός, πρώτη αὐτοῦ καθισταμένη διδάσκαλος: «Ἡ ἔξαρσις τοῦ πνεύματος αὐτῶν μεταδίδεται φυσικῶς εἰς τοὺς μαθητὰς, τοὺς διατελοῦντας εἰς καθημερινὴν μετ' αὐτῶν σχέσιν· κατὰ τὸ πρότυπον δ' αὐτῶν καθίστανται γλυκεῖς, ἀγνοί, χαρίεντες. Ἡ γυνή, ἀγγιχυστέρα τοῦ ἀνδρός, γινώσκει κρεῖττον τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ἰδίως δὲ τὴν τῶν παιδίων. Αὕτη τὰ ὑποστηρίζει ἐν τῷ καθήκοντι διὰ τῆς ἀφοσιώσεως μᾶλλον τῶν κανονισμῶν καὶ τῶν ἀνασταλτικῶν συστημάτων τῶν παιδαγωγῶν. Ἡ τρυφερά αὐτῶν μορφή παράγει μείζον ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὴν ψυχρὰν λογικὴν τούτων. Ἐπὶ τέλους, δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἕκαστον παιδίον, ὑπὸ ἱκανῶν διδασκαλισσῶν ἀνατεθραμμένον, θέλει ἐξέλθει τῶν χειρῶν αὐτῶν ἐφωδιασμένον δι' αἰσθημάτων ἀσυμβιβάστων μετὰ πλημμελοῦς ὑπάρξεως. Ἡ καρδία αὐτοῦ ἔσεται εὐαίσθητος, λεπταὶ αἱ ὀρέξεις, τὸ δὲ πνεῦμα του ζωηρὸν καὶ εὐστροφον. Δὲν ἀμφιβάλλω δὲ ὅτι τὸ μέλλον θέλει εἶσθαι πλήρες εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας, ἃς αὐταὶ θέλουσι προσενέγκει εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα.»¹ Δὲν θέλει ἀναμφιβόλως παρέλθει πολὺς χρόνος καὶ ἡ δημοτικὴ παιδείσις θέλει διαίρεθῆ εἰς δύο στάδια ἀνατροφῆς, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων θέλει πρωταγωνιστεῖ ἡ γυνή, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὁ ἀνὴρ, ὅπως ἀμ-

¹ Ἐν ἔτει 1868, ἐν ταῖς 22 πολιτείαις τῆς Ἑνώσεως ἠριθμοῦντο 124,613 σχολεῖα, συχναζόμενα ὑπὸ 5,360,561 μαθητῶν, διευθυνόμενα δὲ ὑπὸ 63,600 διδασκάλων καὶ 135,250 διδασκαλισσῶν. Ἴδε Jules Favre, Conférences et Discours littéraires, Introduction LXXXVII.

φότερα τὰ συστήματα συνδυάζονται ἐν ἁρμονίᾳ, τὸ δὲ παιδίον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διττῆς ταύτης ἀνατροφῆς, τῆς μὲν κρατυνούσης τὸν νοῦν, τῆς δὲ ἀπαλυνούσης τὴν καρδίαν, ἐξέρχεται τέλειος ἀνὴρ, ἱκανὸς νὰ κατανοήσῃ ἅπαντα τὰ μυστήρια τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου καὶ ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐξ αὐτῶν κινδύνους.

Καλῶς ἀνατεθραμμένη γυνή, ἀξία τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου, δὲν διατελεῖ μόνον ἀπλή ἰέρεια ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας, διδάσκαλος μόνον καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων της· ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς, εἰ καὶ λανθάνουσα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, δύναται νὰ καταστῇ ἐξοχος, γενεσιουργὸς ἐξόχων πράξεων, ὑπερτάτων ἀφοσιώσεων πρὸς πᾶν μέγα καὶ γενναῖον ἀείποτε, ἐπὶ παντὸς ἐνδιαφέροντος τὴν πατρίδα, τὴν ἐθνικὴν τιμὴν καὶ ἐλευθερίαν ζητήματος ὑπῆρξε σημαντικὴ καὶ πλήρης ἀποτελεσμάτων. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαίᾳ Ἀνατολῇ, ἐν ἣ ἡ γυνὴ τοσαῦτον ταπεινὸν παρίστησι πρόσωπον, δὲν μένει ξένη πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη, ἅτινα διαφλέγουσι τὴν ἐποχὴν αὐτῆς· πολλάκις ἐκ τῆς ἀκίνησιος ἐκείνης, εἰς τὴν κατεδίκασαν αὐτὴν αἱ κοινωνικαὶ προλήψεις, λαμβάνει τὴν πρωτοβουλίαν γενναίας πράξεως, μεγάλης ἀφοσιώσεως ὑπὲρ τῶν βωμῶν καὶ ἐστιῶν· ἐν τῇ κλασσικῇ Ἑλλάδι ἡ Σπαρτιᾶτις μήτηρ παρέχει, μέχρις ἀγριότητος πολλάκις, τὰ μέγιστα τῶν διδαγμάτων τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καθήκοντος, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς πτώσεως παρέχει τὰ ὑψίστα τῶν παραδειγμάτων τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ τῆς θυσίας, καὶ ἐν μιᾷ τῶν τραγικωτάτων στιγμῶν τῆς ζοφερᾶς ἐκείνης ἱστορίας, ἡ Ἀρρία δίδει τὸ παράδειγμα τῆς ἠθικῆς ἰσχύος εἰς τὸν Στωϊκὸν αὐτῆς σύζυγον Ποῖτον, φονευομένη πρώτη, ἵνα ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν εἰς ἔντιμον θάνατον. Καὶ τίς δὲν θέλει ἀνομολογήσει ὅτι ὁ θρίαμβος τοῦ χριστιανισμοῦ ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν γυναῖκα, εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ μαρτυρίου, ὅστις αὐτοσχεδίως ἐδημιούργει τὰς ἡρώϊδας ἐκείνας τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως; Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπίσης, κατὰ τὰς τελευταίας πολιτικὰς μεταβολὰς καὶ κοινωνικὰς ἀναστατώσεις, εἶδομεν τὴν γυναῖκα οὐχὶ ξένην πρὸς τὰ μαρτύρια τῶν λαῶν· πλέον δὲ ἡ ἀπαξ αὐρηλιανὴ τις Παρθένος καθηγίασε διὰ τοῦ αἵματος αὐτῆς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Καὶ πῶς ἄλλως, ἀφοῦ ἡ γυνὴ ἀποτελεῖ τὴν λεπτοτάτην καὶ εὐαίσθητοτάτην μερίδα τῆς κοινωνίας, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς αἰσθανομένη εὐχερέστερον τὰς δονήσεις πάσης ἐξωτερικῆς ἐντυπώσεως καὶ συγκινήσεως;

Ἡ ἀνατροφή τῆς γυναικός, ἡ ἀνύψωσις αὐτῆς ἐν τῇ ἠθικῇ τοῦ ἀνδρός

σφαίρα, εἶναι μία τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἀναβιάσατε τὴν γυναῖκα εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν, καθιερώσατε τὰ δικαιώματα αὐτῆς πανδήμως, καὶ θέλετε ἰδεῖ τίνι τρόπῳ αὕτη μεταρσιούται εἰς τὴν ὑψηλὴν σφαῖραν τοῦ καθήκοντος, καθισταμένη ἐξίσου μετὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τῶν κυριωτάτων παραγόντων τῆς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου.

(Ἔπεται τὸ τέλος).

Ο ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΣ ΕΡΩΣ

ΥΠΟ

M. WADDINGTON.

Περὶ τοῦ σωκρατικοῦ καὶ πλατωνικοῦ ἔρωτος ἐπικρατοῦσιν ἰδέαι ἐσφαλμέναι, ἢ ἐπιπόλαιοι, ἢ ὑπερβολικαί. Οἱ μὲν περιορίζονται εἰς μύνας τὰς ἐλλείψεις τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτος· ὅτε μὲν παρεννοοῦντες ἐκφράσεις τινὰς, συγχέουσιν αὐτὸν ἀδίκως μετὰ τῶν ἀσέμνων παθῶν, ἅτινα ὁ τε Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων θερμῶς ἐπόθουν καὶ ἔττεινον νὰ μεταρρυθμίσωσιν· ὅτε δὲ διακωμωδοῦντες αὐτὸν, οὐδὲν ἕτερον ἐν αὐτῷ διορῶσιν ἢ αἰσθημα προσπεποιημένον καὶ ἀπατηλὸν, ἢ φιλίαν ὑποκριτικὴν μεταξὺ προσώπων διαφόρου φύλλου ὑφισταμένην. Ἄλλοι τοῦναντίον θαυμασταὶ ὄντες τοῦ γενναίου, ἐξόχου καὶ εὐγενοῦς χαρακτῆρος τῆς πλατωνικῆς περὶ ἔρωτος διδασκαλίας δὲν διστάζουσι νὰ φρονῶσιν ἕτι ὁ πλατωνικὸς ἔρωσ περιέχει σχεδὸν ὅ,τι ὁ χριστιανισμὸς ἐκφράζει διὰ τοῦ θείου τῆς ἀγάπης ὄνοματος. Τὸ κάλλιστον μέσον τοῦ διαλύσαι πᾶσαν πλάνην καὶ ἀμφιβολίαν εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ παράστασις τῆς ἀληθοῦς φύσεως τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτος οὐχὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους τοὺς διαστρέψαντας τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸν φιλόσοφον, οὗ τὸ κῦρος εἶναι ἀδιαφιλονείκητον ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι· θέλομεν δ' ἐρμηνεύσει ἔπειτα, εἰ δυνατόν, πῶς ὁ πλατωνικὸς ἔρωσ παρεστάθη ἄλλως ἢ ὅπως αὐτὸς ὁ Πλάτων παρέστησεν.

Ἐκάλεσα ἀνωτέρω τὸν ἔρωτα τοῦτον σωκρατικὸν ἅμα καὶ πλατωνικόν· διότι ἀπεδόθη μὲν δικαίως εἰς τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ καὶ ὁ Σωκράτης δὲν ἦτο ξένος τῆς ἐννοίας ταύτης τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ. Ὀλίγαι λέξεις ἀρκούσιν εἰς ἀπόδειξιν τούτου.

Ὁ Σωκράτης ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως ἐν τῶν πολυτιμοτάτων σεμνωμάτων τῆς φιλοσοφίας, ὑπῆρξεν εἰς τῶν σπανίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες